

Distansarbete – en disruptiv förändring

Distansarbetet är en disruptiv förändring som kommer påverka maktförhållandena mellan arbetstagare och arbetsgivare på ett sätt vi inte sett sen industrialiseringen. Än vet vi inte riktigt hur, men distansarbetet kan bidra till utvecklingen av ett uppdelat samhälle med starka arbetstagare å ena sidan och svagare å andra sidan. Kanske är vi på väg mot ett 50-50-samhälle med ”distansare” och ”på-platsare”.

Inom forskning men även inom exempelvis praktisk politik talas det om ibland om inkrementalism, det vill säga förändring i små steg. Det är svårt att se några större skillnader mellan dag 1 och dag 2. Men vid dag 20, 100 och 2000 så ser vi att något har förändrats på riktigt. Vid inkrementalistiska förändringar är det möjligt att göra tidslinjer. Genom att titta på förändringen från tidpunkt X till Y kan vi även göra en prognos om hur utvecklingen kommer att ske ut vid tidpunkt Z.

Spelreglerna förändras i grunden

Disruptiv förändring är något annat. Då förändras i grunden spelreglerna och vi har ett helt nytt läge. Förändringarna före det disruptiva momentet säger väldigt lite om förändringarna efteråt. Historien har även visat att disruptiva förändringar i grunden ändrar maktförhållanden i samhället. Balansen mellan olika grupperingar och individer kan se helt annorlunda ut efteråt.

Den senaste disruptiva förändringen var och är den industriella revolutionen som innebar att vi lämnade jordbrukssamhället för industrisamhället. Det vi kallade industrisamhället blev sedan närmast en parentes i mänsklighetens utveckling och vi lever nu i en tid då tjänster och information står för ett större värde än vad industrin gör.

Disruptiva förändringar innebär ofta att logiken i samhällsförändringen ändras. Den industriella revolutionen ökade takten i välbefinningsutvecklingen dramatiskt. Plötsligt kunde befolkningen och välbefinnandet fördubblas på några decennier. Något som tidigare krävt tusentals år.

Den samhällsförändring vi talat mest om de senaste decennierna är digitaliseringen. Digitaliseringen har haft en disruptiv effekt. Om exempelvis automatiseringen

innebär att massproduktion blivit mycket billigare – jämfört med exempelvis tidigare hantverk – har digitaliseringen på vissa sätt gjort massproduktion gratis. Det kostar lika lite eller mycket att sälja lyssnande på ett musikalbum till 1 miljard personer som till 10 personer. Digital distribution går på många sätt att beskriva som gratis.

Är distansarbete disruptivt?

Frågan är då hur vi ska betrakta distansarbete. Är det en logisk – inkrementalistisk – fortsättning och konsekvens av digitaliseringen och den industriella revolutionen? Eller är det något helt annat? Och vad innebär det för vårt samhälle i stort?

Det finns goda skäl att se det snabbt ökande distansarbetet som en disruptiv förändring. Det ökade distansarbetet bryter nämligen mot en av den mänskliga historiens starkaste logiker: att människor väljer att bosätta sig där de har sin försörjning. Och när försörjningen upphör eller förflyttas så följer människorna efter. Den industriella revolutionen fick människor att flytta från byarna till bruksorter och mellanstora städer. Informations- och tjänstesamhällena innebär en ytterligare koncentration till högskoleorter och storstäder.

I den stund det blir möjligt att bosätta sig var man vill så bryts den logiken. Det arbete vi utför och värdet på detta blir inte bunden till en fysisk plats. Redan från början befinner sig dokument och olika arbetsresultat ”i molnet” och kan vara direkt tillgängliga för dem som vi skapat dessa för. Och visst – detta gäller inte alla jobb – men tillräckligt stor andel av jobben för att det ska förändra hur samhället fungerar.

Social distribution – en naturlig följd

Om människor i framtiden inte kommer att välja att bosätta sig där det finns arbetsplatser kommer de att välja bosättning utifrån andra faktorer. Vi kan bara spekulera vilka dessa faktorer kan vara och vilka som på sikt kommer att ha störst betydelse. Vi kan anta att fysisk närhet till släkt och vänner kommer att ha stor betydelse – dock kanske inte så stor som tidigare då mycket av vårt umgänge numera sker online. Det senare talar kanske för att närheten till släkt är viktigare än närhet till vänner. Umgängesformerna med slakten är ofta – men behöver inte vara – mer fysisk än den med vänner. Boendekostnaderna kommer säkert också att vara viktiga. Utbud – kulturellt och kommersiellt – kommer att vara viktigt för många. Dock inte lika viktigt som tidigare då mycket av kulturkonsumtionen digitaliserats och konsumtionen flyttat över till distanshandel. Viss form av konsumtion – exempelvis restauranger – kommer dock även i framtiden att kräva fysisk närhet.

Risken – eller möjligheten – med ett ökat distansarbete är att vi ersätter relationer med människor som är mer olika oss med människor som är mer lika. Digitaliseringen har redan haft den effekten på vår mediekonsumtion och våra sociala relationer. Allt fler befinner sig i mer eller mindre hårt definierade ekokammare där åsikter och världsbilder snarare bekräftas än utmanas. Det är mycket möjligt att distansarbetet kommer att förstärka den tribaliseringen.

Drastiska förändringar påverkar maktförhållanden

Disruptiva förändringar påverkar på flera olika sätt. Utifrån historien kan vi se att detta även gäller ett samhälles maktförhållanden. Till exempel innebar digerdöden, som tog livet av en tredjedel av Europas befolkning, att det helt plötsligt fanns ett överskott av mark och ett underskott av människor. Det gjorde det möjligt för brukarna att ställa högre krav och markägaren tvingades att vara mer generös. Det förklarar delvis varför levnadsstandarden faktiskt ökade som den gjorde efter digerdöden.

Industrisamhället innebar en maktförskjutning från de som ägde mark till de som ägde kapital. Ibland kunde det vara samma personer men historien visar att många ”gamla familjer” tappade makt och inflytande till nya industrialister. Vid ingången till 1900-talet var ”kapitalisterna” de viktigaste makthavarna i Norden, Västeuropa och USA.

Om vi betraktar distansarbetet som en disruptiv förändring – inte i nivå med digerdöden men ändå – finns det skäl att anta att den kommer att påverka maktförhållandena. Men riktigt hur vet vi inte.

Den kommer dock att ha två tydliga effekter. Dels att arbetsgivarna kan rekrytera från geografiskt mycket större områden, dels att arbetstagarna kan arbeta inom geografiskt mycket större områden. Båda dessa faktorer kommer att underlätta matchning. Det finns skäl att anta att detta kommer att underlätta för attraktiva arbetstagare. Dessa kan välja att arbeta någon helt annanstans än var de bor och får på så sätt en starkare ställning. Redan idag kan vi se hur det förekommer en underbudskonkurrens på digitala plattformar som Amazon Turks där olika arbeten fördelas till dem som är villiga att utföra dem till lägst ersättning. En slags digitaliseringens daglönare.

Framtiden mörkare för arbetare än tjänstemän

Distansarbetet kan därför tänkas bidra till utvecklingen av ett uppdelat samhälle med starka arbetstagare å ena sidan och arbetstagare som inte är lika attraktiva på arbetsmarknaden å andra sidan. Det skulle tala för att akademiker och tjänstemän går en ljusare framtid än arbetare till mötes.

Arbetare har dessutom mer sällan arbeten som går att sköta på distans. Just detta kan dock innebära att arbetare påverkas av distansarbetet i betydligt mindre utsträckning än vad tjänstemän gör. Idag finns det inget som talar för att ”på plats”-arbetet ska bli som jordbruket som gick från att sysselsätta de allra flesta till några få procent på ett par hundra år. Kanske kommer vi att få se ett 50-50-samhälle där uppdelningen inte så mycket handlar om arbetare och tjänstemän utan ”distansare” och ”på-platsare”?

Carl Melin
Samhällsanalytiker, Futurion